

crkva u svijetu

PRINOSI

TEOLOŠKA RAZMIŠLJANJA O FILMU »POSljednja KRISTOVA KUŠNJA«

Miroslav Volf i Judith Gundry Volf

Scorseseov film *Posljednja Kristova kušnja* u nas je (u Jugoslaviji), kao uostalom i drugdje u svijetu gdje je bio prikazivan, izazvao snažne, uglavnom negativne reakcije kršćana. Neke su skupine kršćana tražile da se film zabrani, a pojedinci su — nije sigurno da li se radilo o kršćanima — išli čak tako daleko da su razbijali izloge kina u kojima se film prikazivao. Takve su reakcije donekle razumljive, ali su kršćanima neprimjerene.

Prvo, smatramo da su zabrane intelektualnog ili umjetničkog izražavanja suprotne izvornoj kršćanskoj poruci poštivanja svakog pojedinca. Ljudi se mogu poštovati samo ako se poštuju sloboda njihova samostalnog mišljenja i izražavanja. Svatko mora imati religijsku (i političku) slobodu da ispovijeda i promiče svoja uvjerenja. I Scorsese mora imati pravo kazati svoju »istinu«. Ma koliko se neslagali s Scorseseom, kršćani vjerni svome Učitelju, neće stoga razmišljati o odapinjanju ubojite strijele u Scorsesea, niti će raditi na uništenju svih kopija njegova filma. Vremena inkvizicije i indeksa kršćani, nadamo se, imaju zauvijek iza sebe. (Svakako, kršćani će u isti mah zahtijevati da i oni isto tako javno imaju pravo kazati svoju istinu kao što se, među ostalim nekršćanskim i ponekad protukršćanskim sadržajima, javno prikazuje Scorseseov film. U nas to, na žalost, još uvijek nije moguće. Nije čudo što neki kršćani, frustrirani zbog nemoći da javno kažu svoju istinu, traže zabranu Scorseseova filma. Jer, ako se ne dopušta javno izricanje njihova shvaćanja Krista, zašto bi se dopustilo da se javno izrekne shvaćanje Krista koje je njihovu shvaćanju suprotno. Prikazivanje Scorseseova filma može se opravdati u ime slobode izražavanja samo ako se ta ista sloboda jamči svim članovima jednog društva.)

Drugo, ne bi samo bilo nekršćanski zabraniti Scorseseov film, već bi to bilo sasvim nepotrebno. Istina o Kristu je previše snažna da bi je mogao uzdrmati jedan film, sve i da mu je to bila namjera (u što sumnjamo). Već dvije tisuće godina Kristov lik stoji visoko uzdignut i pored mnogo jačih pokušaja da se baci u blato. Ako nas povijest ičemu uči, onda je to da će se po Scorseseu i njegovu Kristu nahvatati debela prašina povijesti, a da će Krist evanđelja, povijesni Isus Krist, i dalje nastaviti fascinirati ljude svih nacija i generacija.

Namjera ovoga izlaganja nije uvjeriti vas da film nije smio biti napravljen ili da u nas nije smio biti prikazivan. Isto tako ne želimo pisati o umjetničkoj vrijednosti filma. Taj su posao, čini nam se, naši filmski kritičari prilično dobro obavili, dajući filmu uglavnom negativne ocjene. Kao teozozima, naša je namjera usporediti prikaz Isusa Krista u Scorseseovu filmu sa slikom Isusa Krista koju nalazimo u evanđeljima. No prije te usporedbe dvije napomene, jedna o svrsi filma a druga o naravi evanđelja kao povijesnih dokumenata.

Scorseseov film i istina o Kristu

Scorsese nije zamislio svoj film kao povijesni prikaz Isusove ličnosti. Zato tvrdi da ga i nije radio prema povijesnim dokumentima o životu Isusa Krista, već prema jednom romanu Nikosa Kazantzakisa. Izričita namjera filma nije bila prikazati stvarnu Isusovu ličnost već, kako to stoji na početku filma, maštovitim prikazom Kristova života istražiti »jedan vječni duhovni konflikt između duha i tijela«. Filmski kritičar *Danasa*, Ivan Starčević, sasvim je točno primijetio da je film više svjedočanstvo unutrašnjih duhovnih frustracija jednog puritanski odgojenog Amerikanca, nego li priča o Isusu Kristu.

Ako film zaista više govori o Scorseseu nego o Kristu, zašto kršćani nisu bez uzbuđenja pustili da se film prikazuje kao nešto što se ne tiče ni Krista ni njihove vjere? Zašto je film povrijedio kršćane širom svijeta? — Zato što se film, i pored tvrdnje da se ne temelji na Evanđeljima, u mnogim svojim dijelovima striktno drži evanđeoske priče. Na kraju filma gledaocu ipak ostaje dojam da je vidio film o Kristu, a ne o Scorseseu. On ne razmišlja o Scorseseu i njegovim duhovnim frustracijama već o Kristu, o njegovu duhovnom identitetu, o snazi i slabosti njegova karaktera. Film je tako rađen da neminovno rađa pitanja istine o Isusu Kristu. Film gledaocu također nameće određene odgovore: u njemu se tvrdi da je (barem u jednom dijelu svoga života) Krist bio grešnik, čak da je bio opsjednut đavlom. Takvo Scorseseovo slikanje Krista kršćani doživljavaju kao bacanje ljage na svoju najveću svetinju. Ako je Scorsese filmom morao rješavati svoje duhovne frustracije (što je za očekivati da jedan redatelj čini), on to ipak nije trebao učiniti pretvarajući djelomice Kristov lik u njegovu izravnu suprotnost.

Netko će možda prigovoriti da je naša namjera u ovom izlaganju promašena (usporediti Scorseseova i evanđeoskog Krista). Jer, ključno pitanje nije što misle novozavjetni pisci za razliku od Scorsesea, već što je *istina* o Isusu Kristu. Po našem mišljenju to je zaista važno pitanje

(mada postoje ugledni filozofi religije i teolozi koji se s tim gledištem ne bi složili). Pri kraju filma (u Isusovom razmišljanju dok je na križu) pojavljuje se apostol Pavao. Scorsese u njegova usta stavlja otprilike slijedeće razmišljanje: nije važno da li je Krist stvarno umro i da li je uskrsnuo. Važno je jedino da ljudi u to vjeruju, jer ako u to vjeruju, neovisno o tome da li su se ti događaji dogodili ili ne, doživjet će spas. To je krivi prikaz autentičnog Pavlova učenja. Kršćanstvo nije neka natpovijesna religija, već je čvrsto utemeljeno u povijesti. Novozavjetni Pavao stoga razmišlja ovako: ako Krist nije objektivno umro i uskrsnuo uzaludna je kršćanska vjera.

Kršćani ne smatraju da se u evanđeljima nalazi samo neko subjektivno viđenje Krista (koje je, istina, bilo od presudnog religijskog utjecaja na povijest čovječanstva), već da evanđelja sadrže istinu o Kristu. To evanđelja, uostalom, tvrde sama za sebe. Evanđelist Luka izričito svjedoči kako je pisao svoje evanđelje: »Kad već mnogi poduzeše sastaviti izvješće o događajima, koji se ispuniše među nama — kako nam predadoše oni koji od početka bijahu očevici i sluge Riječi — pošto sam sve, od početka, pomno ispitao, naumih i ja tebi, vrli Teofile, sve po redu napisati, da se tako osvjedočiš o pouzdanosti svega u čemu si poučen« (Luka, 1,1—4). Iz Lukina uvoda uočljivo je slijedeće: (1) Njegov izvještaj o Kristu zasniva se na svjedočenju očevidaca. Oni su bili s Kristom »od početka« i sve o čemu govore dogodilo se »među njima«. Stoga je njihov govor o Kristu, kao što kaže apostol Ivan, bio govor o onome »što smo čuli, što smo vidjeli očima svojim, što razmotrismo i ruke naše opipaše« (1 Ivanova 1,1). (2) Luka je sve pomno ispitao te sve od početka i po redu napisao. Nastojao je, dakle, opisati događaje točno onako kako su se zbili. (3) Svrha njegova pothvata bila je da se njegov čitalac, »vrli Teofil«, osvjedoči u povijesnu pouzdanost sadržaja kršćanske vjere.

U ovom razmišljanju polazimo ne samo od toga da je (jedna od) namjera evanđelista bila da daju pouzdani izvještaj o Kristu, već i od toga da su njihovi izvještaji zaista povijesno pouzdani. Okviri našega izlaganja sprečavaju da to uvjerenje obrazložimo. Iznosimo ga s namjerom da ukažemo na to da usporedivši Scorseseovu i novozavjetnu sliku o Kristu, prema našem uvjerenju, ne uspoređujemo jedno subjektivno viđenje Krista s drugim, već jedan subjektivni prikaz Krista s *istinom* o Kristu.

Isusova kušnja

Kao što naslov filma sugerira, njegova centralna tema je Isusova kušnja. Ona ima dva aspekta i oba se tiču borbe između tijela (u smislu materijalnosti) i duha. Jedan aspekt Isusove kušnje sastoji se u nagonu da potisne glas koji mu govori da je Bog, te da živi kao svaki drugi čovjek. Život obične osobe prikazan je kao život zadovoljavanja tjelesnih potreba. Postati Bog, s druge strane, znači osloboditi svoj duh okova materijalnosti. S kušnjom da udovolji svojim seksualnim porivima i svojoj želji da živi kao obiteljski čovjek Isus se susreće na samom početku djelovanja kada ga Marija Magdalena pokušava pridobiti da

s njom živi. Istu kušnju Isus, prema filmu, doživljava i na križu. Izrugivan od rulje koja mu je prije nekoliko dana klicala, on mašta o silasku s križa i o normalnom životu obiteljskog čovjeka. Drugi aspekt Isusove kušnje sastoji se u tome da se odrekne poruke o duhovnom oslobođenju čovjeka te da uzme »sjekiru« i povede židovsku pobunu protiv Rimljana kako bi ostvario vjekovni san Židova o vlastitom kraljevstvu. Što ćemo reći s teološkog gledišta o tako shvaćenim Isusovim kušnjama?

U filmu je Isusova kušnja prikazana veoma izražajno. Isus je podvojen između dviju mogućnosti. Mnogim je kršćanima koji su gledali film zasmatala ta Isusova podvojenost. Ali bitno je istaknuti da je prema novozavjetnom izvještaju Isus istinski bio kušan. U stvari Biblija izričito kaže da je bio »iskušan u svemu kao i mi« (Hebrejima 4, 15). Drugim riječima, ni jedna kušnja kroz koju ljudi prolaze nije bila strana Kristu — bilo da se tiče krive upotrebe moći, slave, ili seksa. Stoga nas ne treba iznenaditi da u filmu Krist doživljava kušnje i na seksualnom području, zato što je u potpunosti bio čovjek. Krist nije bio neki polu-čovjek a polu-Bog, niti je bio Bog u čovječjem obliku. Prva hereza o Kristu protiv koje su se kršćani morali boriti bio je doketizam, naučavanje da je Krist imao samo prividno a ne stvarno tijelo. Na osnovi svjedočanstva Biblije kršćani naučavaju da je Krist bio u potpunosti čovjek. »Sve što je bitno za autentičnu ljudskost možemo bez ustezanja ustvrditi s obzirom na Isusa. Bio je rođen poput nas. Razvijao se od rođenja preko dječastva do odraslog života poput nas. Njegovo je tijelo bilo podložno istim fiziološkim uvjetima kao i naše. On je jeo i pio, spavao i znojio se, umarao se i osjećao bol, bio je pokopan i otišao mrtvima, kao i svi ljudi — On je doživljavao ljubav i ljutnju, gnjev i sažaljenje, žalost i radost« (Stott). Stoga, neka nas ne začuđuje što je bio kušan kao što smo kušani i mi.

Krist se, međutim, razlikovao od svih ostalih ljudi po tome što nikada nije pokleknuo pred kušnjom. *Nikada nije sagriješio*. U filmu nedostaje potvrda Kristove bezgrešnosti, jer film tvrdi upravo suprotno. Na jednom mjestu u filmu Isus kaže: »Ja sam lažac, ja sam licemjer. Bojim se svega — Lucifer je u meni.« U razgovoru s Judom na početku filma Isus kaže da mora umrijeti za vlastite grijeha. Isus se, također, prikazuje kako (s požudom?) promatra Mariju Magdalenu kako vodi ljubav s više ljudi u javnoj kući. Sve je to apsolutno neusklađeno s Kristovim karakterom kakav je prikazan u Evanđeljima, jer uključuje pretpostavku da Isus nije samo bio kušan, već i da je podlegao kušnji.

Postoji još jedan dublji problem s obzirom na to kako se Kristova kušnja prikazuje u filmu. Isus se kao grešnik polako uzdiže do herojske pobjede nad kušnjom. Taj put pobjede opisan je na samom početku filma (citatom od Kazantzakisa) kao uspon čovjeka do božanstva. Evanđelja, međutim, sasvim drukčije prikazuju Krista. Krist nije bio čovjek koji je svojim naporima postao Bog, već je on bio Bog koji je iz ljubavi postao čovjek, pravi čovjek.

Iz toga slijede dva ograničenja Scorseseova filma. Prvo se ograničenje tiče shvaćanja čovječnosti. Scorseseov Isus nije zadovoljan time što je

materijalni čovjek i trsi se da postane Bog. To u biti znači da nije dobro biti tjelesan, već da je tjelesnost nešto što treba prevladati. Skoro je paradoksalno da Scorseseov film tako omalovažava čovječnost, jer se u njemu, za razliku od mnogih filmova u kojima se Krist prikazuje doketistički, htjela upravo istaknuti Kristova čovječja strana. Za razliku od Scorseseova Krista, biblijski Krist je Bog koji je odlučio uzeti na se čovjekovo tijelo. Time se ističe da tjelesnost (materijalnost) nije zatvor iz koga čovjek treba pobjeći, već da je tjelesnost dio Božjega dobrog stvorenja. Štoviše, prema evanđeljima je u Kristu čovječnost našla svoj autentični izraz. Za razliku od Scorseseova filma, u njima Isus nije prikazan kao »zbrkana mješavina neurotičnog slabića i supermena« (Greeley). Isus evanđelja — stvarni Isus — bio je izvanredan čovjek, neuhvatljiv, fascinirajući, moćan, sažaljiv, privlačan. Ljudi su ostajali zapanjeni snagom, dubinom, ljepotom i tajnovitošću njegova karaktera.

Drugo, budući je materijalnost dio Božjega dobrog stvorenja Scorsese je u potpunosti promašio narav Kristove kušnje. Problem nije u tome da se Krist trebao odreći obiteljskog života i uspostavljanja židovskog kraljevstva kao nečeg po sebi lošeg u korist oslobođenja od okova materijalnosti kroz vlastitu smrt. Jer, nije grijeh uživati u materijalnom stvorenju (što se mora reći i protiv određene teološke tradicije koja je htjela samo koristiti svijet a uživanje rezervirati za Boga). Grijeh je uživati u materijalnom stvorenju na način koji nije primjeren čovjekovoj naravi, čovjeka kao Božjeg stvorenja.

Isusova misija

U filmu se naglašava Isusova nesigurnost s obzirom na svoj zadatak: i nakon svog krštenja Isus nije bio siguran točno u čemu se sastoji njegov zadatak. Tako tek pred kraj svoga života dolazi do spoznaje da treba umrijeti za grijehe čovječanstva. Problem nije, kao što bi netko mogao pomisliti, u tome što se prema filmu Isusova svijest o vlastitom zadatku postupno razvijala. Ako je on zaista bio čovjek, očekivati je da njegovo razmišljanje polako sazrijeva. To zna svaki brućoš na studiju teologije. Ali je iz evanđelja jasno da je Isus prilikom svog krštenja znao da treba umrijeti i da je znao svrhu svoje smrti. U pustinji (kao i poslije u Getsemanskom vrtu) bila je kušana samo njegova *voljnost* da krene putem križa. Međutim, iako film krivo ističe Kristovu nesigurnost s obzirom na njegov zadatak, to ne znači da je u filmu potpuno krivo shvaćen sam sadržaj njegove poruke i njegova djela. Kako je u filmu prikazana Isusova misija? U odgovoru na to pitanje pratit ćemo tri uočljiva stadija u razvoju Isusova razmišljanja.

(1) *Poruka ljubavi* — Kao prvo, Isus je prikazan kao navjestitelj poruke *ljubavi*. To nije neka sentimentalna poruka, poput one pjesme »all you need is love« — sve što ti je potrebno jest ljubav. Isus ne naviješta ljubav koju čovjek treba primiti da bi bio zadovoljan, već ljubav koju treba iskazati, i to i prema svojim neprijateljima. On naviješta poruku ljubavi u vrijeme kada okupacione snage Rima vladaju njegovom domovinom.

Ali zar ljubav nije nemoćna pred bezobzirnim nasiljem? Zar se klin ne izbija klinom? Isus u filmu kaže da je ljubav jedini način da se nadvlada zlo. Razlog je jednostavan: onaj koji vraća zlo za zlo taj ne umanjuje zlo u svijetu nego ga množi. Štoviše, ne samo da ga množi, već upada u začarani krug zla iz kojega nema povratka. Jedno zlo rada drugim i tako u nedogled. Jedino se ljubavlju može slomiti lanac zla, kao što Isus kaže i u filmu. Zato Isusova poruka o ljubavi nije poruka nekoga sanjara, već je to poruka jednog realiste koji s obje noge stoji na zemlji. Zlo se ne može nadvladati zlim, već samo dobrim.

(2) *Borba protiv Sotone* — Drugi aspekt Isusove misije u filmu prikazan je kao *borba protiv sotone*. Za vrijeme kušnje u pustinji u pijesku pokraj sebe Isus pronalazi sjekiru. On je uzima ali ne zato da bi njome sjekao zle ljude nego da bi njome, kako sam kaže, presjekao vrat sotoni. Iz toga su vidljive dvije stvari.

Prvo, Isusova borba protiv sotone upućuje da nije dovoljno samo propovijedati ljubav. Ljudi često znaju da trebaju živjeti po ljubavi. Njihov je problem što to ne mogu činiti. Oni su savijeni poput srpa u samoga sebe, zarobljeni su svojom sebičnošću i od nje se ne mogu osloboditi. Isus je kazao da je svaki onaj koji čini grijeh rob grijeha. Film krivo shvaća čovjekovo ropstvo kao zatočenost u materijalne okvire života, a ne kao ropstvo vlastitoj sebičnosti i sili zla; ali ispravno ističe da čovjek treba biti oslobođen od moći sotone.

Drugo, zlo protiv koga se čovjek treba boriti ne nalazi se toliko u zlim ljudima oko njega (rimskim okupacionim snagama), nego napada čovjeka iznutra, u njegovu duhu. Ali to nije napad zle materijalnosti (kao što film tvrdi) već napad vlastite sebičnosti i zlih duhovnih sila. Zato je prema Isusu glavni zadatak promijeniti čovjeka a ne mijenjati njegove okolnosti. Istina je, ima situacija u kojima za neuspjehe i promašaje nisu krivi ljudi nego je kriv pogrešan sistem. Ali ipak, u konačnici, čovjek određuje sistem a ne sistem čovjeka. U filmu je točno prikazano kako Isus smatra da prvo treba biti oslobođen čovjekov duh od zla (ne od zle materijalnosti, nego od sebičnosti) pa da tek onda može doći do promjene u okolnostima u kojima živi.

(3) *Kristova smrt* — Kako je Krist ostvario čovjekovo oslobođenje? Poput Krista iz evanđelja i Scorseseov Krist tvrdi da treba umrijeti. Na početku filma, istina, Isus kaže Judi da mora ispaštati za vlastite grijeha. To Krist evanđelja nikada nije mogao kazati iz jednostavnog razloga zato što nije imao osobnih, svojih grijeha za koje bi morao ispaštati. Ali pred kraj filma Krist otkriva proročku viziju o trpećem sluzi i ovako je parafrazira:

»On je nosio naše grijeha. Bio je ranjen za naše prijestupe, a nije otvorio svoja usta. Bio je prezren i odbačen od svih. Pošao je bez suprotstavljanja kao janje, na zaklanje.« To ga navodi na zaključak da je on taj jaganjac koji mora umrijeti.

Zašto je Isus morao umrijeti? Na to pitanje u filmu nalazimo slijedeći odgovor: morao je umrijeti radi otkupljenja. U filmu se, međutim, ne tumači na koji način i u kome smislu Kristova smrt ostvaruje otkuplje-

nje. U evanđeljima se kaže da je Krist umro *umjesto čovjeka*. Čovjek koji čini grijeh kriv je pred svetim Bogom. Zbog te svoje krivice ne može imati zajedništvo s Bogom (što je jednako njegovoj smrti). Da bi imao zajedništvo s Bogom, njegova krivica mora biti otklonjena. Krist svojom smrću na sebe uzima kaznu za grijeh te tako oslobađa čovjeka od krivice. Međutim, takvo zamjeničko shvaćanje Kristova otkupljenja uzalud tražimo u filmu. Čini se vjerojatnijim da film prikazuje Kristovu smrt isključivo kao primjer koji čovjek treba slijediti, kao primjer oslobađanja duha od okova tijela.

(4) *Uskrsnuće* — U dvorani se svjetla pale nakon što je Isus na križu dva puta kazao: »Svršeno je!« i izdahnuo. Iz samog kraja filma ne da se sa sigurnošću zaključiti da li je Krist svojom smrću završio svoju misiju ili se njegova misija završava tek uskrsnućem od mrtvih. U prijašnjem razgovoru s Judom Isus izražava uvjerenje da će nakon tri dana uskrsnuti. Scorsese, međutim, gledaoca ostavlja u nedoumici da li je Krist samo *očekivao* da će uskrsnuti ili je stvarno uskrsnuo. Opći dojam, koji film ostavlja jest da Krist nije stvarno uskrsnuo, već da je Pavao izumitelj vjere u uskrsnuće.

To, međutim, ne odgovara svjedočanstvu Novoga zavjeta. Pogledajmo što novozavjetni apostol Pavao kaže o Kristovu uskrsnuću: Krist »umrije za naše grijeh po Pismima, bi pokopan i uskrsnu treći dan po Pismima, ukaza se Kefi, zatim Dvanaestorici. Potom se ukaza braći, kojih bijaše više od pet stotina zajedno, većina ih još i sada živi, a neki usnuše. Zatim se ukaza Jakovu, onda svim apostolima. Najposlije, kao nedonoščetu, ukaza se i meni« (1 Korinćanima 15,3ff). Uskrsnuće Kristovo nije, dakle, bilo nešto što se zbilo samo u Pavlovoj glavi. Krist se, tvrdi Pavao, ukazao 500 ljudi, čime očito želi pokazati na stvarnost Kristova uskrsnuća. Ovdje ne možemo navoditi sve pojedinosti — podatke koji upućuju na to da je Krist zaista tjelesno uskrsnuo. Ali tvrdnja da je Krist tjelesno uskrsnuo najbolje tumači sve činjenice koje su nam dostupne o kraju Kristova života i početku kršćanske Crkve.

Što se gubi izostavljanjem Kristova tjelesnog uskrsnuća u filmu? Kristovo je uskrsnuće bogato teološkim značenjem. Iz tog bogatstva želimo istaknuti samo dvije stvari. Prvo, uskrsnuće je Božja potvrda Kristova djela i Kristove osobe. Ljudi su ga osudili kao hulnika, Bog je po uskrsnuću pokazao da je on Sin Božji. Drugo, Kristovo uskrsnuće je predznak budućeg tjelesnog uskrsnuća kršćana i preobražaja cjelokupnog stvorenja. Ono stoga predstavlja afirmaciju materijalnosti kao nečega po sebi dobrog. Budućnost čovjeka nije u prelasku u sferu čiste duhovnosti, već u životu u novom nebu i novoj zemlji s preobraženim tijelom.

Gledaočeve kušnje

Posljednja Kristova kušnja pokušava pokazati relevantnost Isusa Krista za suvremenoga (zapadnoga?) čovjeka. Stoga se redatelj toliko usredotočio na prikazivanje Kristove ljudskosti. Scorsese je, iznad svega, namjeravao prikazati Isusa kao osobu s kojim će se suvremeni čovjek poistovjetiti i kojega treba nasljedovati u pobjedonosnoj borbi nad tije-

lom. Ali njegovo tumačenje Kristove relevantnosti u konačnici razočarava. Kao čovjek koji nastoji postati Bog oslobađajući svoj duh od sporna materijalnosti, Scorseseov Isus je negacija ne samo autentične ljudskosti, već i dobrote Božjeg stvorenja. Slijediti njega značilo bi morati odbaciti »prekrasni svijet koji vidimo« da bismo zadobili »prekrasni svijet koji ne vidimo«. Slijediti Scorseseova Krista značilo bi također ostati prepušten samome sebi u ostvarenju vlastitog oslobođenja. To može izgledati cilj vrijedan divljenja, ali je beznadno iznad našeg domašaja: tko sam sebe vidi kako visi na križu poput Krista? Evanđeoska vjera u Krista, bogočovjeka, koji je visio na križu umjesto nas puno je prihvatljivija.

Posljednja Kristova kušnja stavlja gledaoca pred kušnju: da li će se povesti za obezvređivanjem materijalnosti koje mu se nudi i pokušati se vlastitim naporom vinuti u sfere čistoga duha, ili će pak, oslobođen vjerom u Isusa Krista, aktivno čekati da Bog preobrazi ovaj svijet u novo nebo i novu zemlju.

THEOLOGICAL REFLECTION UPON THE FILM »THE LAST TEMPTATION OF CHRIST«

Summary

Respecting the freedom of creativity, the author critically pays special attention on the separate sequences, and cautions the faulty portrayal and ideas in relationship to Christ's Gospel and Christ's image in the film.